

I marts 2016 var Strandparken genstand for og ramme om et arrangement under Folkeuniversitetets videns- og historiefestival Århundredets Festival, der omhandlede perioden 1900-1950. Jeg, som selv bor i Strandparken, tog initiativ til og var fortæller ved "Lys og luft i lejligheden", som arrangementet kom til at hedde. Men det kunne ikke have ladet sig gøre uden hjælp fra Fællesudvalget for Strandparken, som "fandt" den rette dagligstue til arrangementet, og de nuværende og tidligere beboere, der venligt lukkede mig ind i deres liv og delte af deres viden og historier om og fra Strandparken. På baggrund af arrangementet, som i øvrigt hurtigt blev udsolgt, har Fællesudvalget bedt mig skrive en artikel. Artiklen er baseret på arrangementets forløb og oplæg fra dagen.

Lys og luft i lejligheden – bag byggeri og beboere i Strandparken

Af Lotte Printz, journalist, Liv i Historien

Det er en grå og vejrmæssig trist tirsdag. I virkeligheden helt i modstrid med det, der skal til at ske. For det handler om lys, luft – og liv.

Som en hel almindelig gråvejrs hverdag med snuskregn byder, er der ikke meget aktivitet at spore i og omkring Strandparken. Men lige før klokken 16.30 dukker der dritdrat mennesker frem fra flere retninger og fra opgange i Strandparken og søger mod hjørnet af Strandparken og Svendborgvej. Nogle går målrettet og stedkendte mod adressen. Andre går og spejder sig omkring, og et stuevindue i nr. 12 bliver åbnet, og en pegende finger guider venligt mod den rette destination.

Alle har indløst billet til "Lys og luft i lejligheden", et dagligstuearrangement i og om Strandparken ved Århundredets Festival 2016, og der er smil på læben under de hætter og paraplyer, som er slået op, da første "etape" af arrangementet går i gang: en udendørs gennemgang af Strandparkens historie i hovedtræk suppleret med fortællingen om facadefarverne i fortid og fremtid.

Fra villadrømme til unik stokbebyggelse

Perioden 1900-1950, som årets Århundredets Festival dækker, er den, hvor Danmark for alvor bliver moderne. Det samme gør en lille grøn plet mellem Strandvejen, Marselis Boulevard og Hendrik Pontoppidansgade i Aarhus midt i perioden. Nærmere bestemt i årene 1935-1938.

Den store arkitekt og byplanlægger Hack Kampmann havde haft planer om at bygge mondæne villaer netop her, hvor en del af landsudstillingen i 1909 havde været placeret. Men pengekasserne var slunkne oven på den storstilede satsning, og det mondæne villabyggeri blev ved tanken.

I stedet var der en overgang kolonihaver på arealet. Men kolonihaverne blev sløjftet til fordel for noget langt mere skelsættende. Med Strandparken fik Aarhus sig en stokbebyggelse med rod i funktionalismens idealer – den første og den dag i dag fortsat eneste af sin art i byen.

I årene forinden var andre funkisbyggerier dukket op i Aarhus. I 1933 kom Aagaarden ved Åboulevarden til, og samtidig med byggeriet af Strandparken fik byen i den nordlige ende Klintegården. Men begge bebyggelser var enkeltstående – ikke den såkaldte stok- eller parkbebyggelse som Strandparken med sine fritliggende blokke og grønne områder.

Ideen med den type byggeri var at skabe lys og luft i og omkring lejlighederne. Byboerne skulle kunne "trække vejret" og skulle ikke leve under de hidtidige usunde forhold med mørke og lukkede karreer. Desuden "dikterede" funktionalismen funktionelle løsninger og lyst og enkelt design.

Inspiration fra øst?

Arkitekt Alfred Mogensen stod med en kollega bag opførelsen af byens Folkebibliotek i Mølleparken i 1934. Men om det var det byggeri, eller det faktum, at han havde sin tegnestue lige nedenfor på Marselis Boulevard, eller noget helt tredje, der gjorde, at han kom til at tegne Strandparken, er uvist. Men arkitekten, som senere blev stadsarkitekt i byen, har i hvert fald været præget af modernismen og formentlig skelet lidt østover, hvor han kunne få inspiration i lignende parkbebyggelse. Her blev Blidah Park i Hellerup/Gentofte ved København bygget i årene 1933-34.

En anden inspirationskilde kan have været et af Arne Jacobsens mesterværker i den modernistiske bygestil. Bellavista, som Klampenborg var blevet beriget med i 1931-34.

Bellavista er dog helt hvidpudset, som vi ser i mange funkisbyggerier herhjemme. Så Alfred Mogensen har snarere skelet mod udlandet og de internationale strømninger, da han traf et valg om at opføre Strandparken i farver, som funktionalismen også havde fokus på. Farverne blev betragtet som livgivende, og den livsglæde, de medførte, kunne også hæve levestandarden, mente man.

Facadefarverne i Strandparken har i nyere tid også givet anledning til nogen uenighed.

Støvet eller stærk farveskala

Facadefarver i lyse toner er det nærmeste, arkitektens dokumenter fra det oprindelige byggeprojekt afslører om farvesagen. Og da Strandparken er fra før farvefotografiets tid, har fotos fra opførelsen af gode grunde ikke løftet sløret for, hvordan Strandparken tog sig ud farvemæssigt fra begyndelsen.

En artikel fra Demokraten fra 1937 fortæller til gengæld, at bygningerne var røde, grønne, gule og blå og utvivlsomt ville kunne "i lang fremtid fryde aarhusianere med en svaghed for det ungdommelige, sprælske og usædvanlige". Og med 1930'ernes krisetider og tidligere tiders byggerier in mente har farvede facader i den form uden tvivl vakt en del opsigst i bybilledet.

Den farveanalytiske undersøgelse, der blev foretaget i 2012 af en konservator fra Den Gamle By med støtte fra Realdania, vakte også forbavselse for flere. Ved at kradsse i murværket kom det nemlig frem, at Strandparkens oprindelige 18 blokke var pudset og indfarvet i noget stærkere gule, grønne, røde og blå farver, end de fleste kunne huske.

Kunsthistoriker Tone Lassen, der selv bor i Strandparken og var en af initiativtagerne til undersøgelsen, fremviser ved udendørsdelen af vores arrangement fire plader malet i de fire facadefarver fra farveanalysen for deltagerne og fortæller om projektet.

"Bliver alle blokkene malet i de farver til, Aarhus skal være Europæisk Kulturhovedstad i 2017, som det var tanken," spørger så en af deltagerne.

Vi bliver hende svar skyldig.

To står godt nok allerede klædt i de oprindelige facadefarver, som undersøgelsen kom frem til. Numrene 21-22, hvor arkitekt Alfred Mogensen i øvrigt selv boede en lang årrække, i grønt, og blokken 1-3 i gult, som er noget klarere end den altovervejende gule farve, som kom i midtfirserne.

Men prisen er 250.000,- kroner pr. blok, kan Tone oplyse. Så det er op til de enkelte ejer- og andelsforeninger samt ejeren af blokkene 4-6 og 38-44, som fortsat er lejeboliger, at afgøre. Tone uddeler folderen "Strandparken. En fortid og fremtid i farver" til deltagerne, så de gennem en grafisk fremstilling kan se farver og fordeling i øvrigt.

Farver, der altså ikke er til alles udelte begejstring eller matcher alles erindringer. Mange mener nemlig at kunne huske, at farverne var langt mere afdæmpede oprindeligt. Mere støvede.

Hvilken Strand?

Fem af Strandparkens blokke skiller sig i øvrigt på flere måder ud fra de øvrige. Blokken med nr. 10 og 11 har i mange år været lyserød, og de fire blokke med numrene 26-31 har af en eller anden årsag aldrig været malet. De kom også til senere end de øvrige blokke. 2. Verdenskrig og den deraf

følgende materialemangel kom formentlig på tværs af opførelsen af det fulde Strandparken-kompleks, så først i 1953 blev numrene 26-31 tilføjet. Sammen med den lyserøde blok udgør de sidst ankomne blokke nutidens eneste andelslejligheder i Strandparken.

Udstykningen til andels-, ejer- og lejeboliger skete i 1977, efter at Andelspensionsforeningen (AP Pension) i København 11 år forinden havde købt hele Strandparken for 12 millioner kroner – svarende til cirka 113 millioner i nutidskroner!

Oprindeligt var alle lejligheder i komplekset lejeboliger, og Strandparken var et aktieselskab stiftet af arkitekt Alfred Mogensen selv og de herrer malermester Boysen og direktør Strand.

Uden at have yderligere kendskab i øvrigt til den omtalte direktør Strand kunne man foranlediges til at tro på baggrund af hans involvering i projektet, at han også havde en finger med i spillet, da området skulle navngives.

Men det er der ikke noget, der tyder på. I Danmark har vi aldrig haft tradition for at navngive gader efter nulevende personer – som direktør Strand ved Strandparkens opførelse. Så den mere plausible forklaring er, at det er kombinationen af beliggenheden ned til Strandvejen, og så stilen, som også blev kaldt parkbebyggelse, der gav Strandparken sit navn.

En eftertragtet adresse i Aarhus. Men ikke uden startvanskeligheder.

Køleskabe en kende for moderne

”Det var det som at vinde i lotteriet at få en lejlighed i Strandparken”, har en af de nuværende beboere fortalt om dengang, hun kom hertil i 1962.

Men projekt Strandparken var nær kuldsejlet i de spæde år. For det var som nævnt krisetider, og Strandparken var moderne. For moderne for nogen.

På en tid, hvor en almindelig familie med voksne og børn sagtens kunne bo i lejligheder med blot to værelser og uden toilet og bad, har Strandparkens lejligheder nemt kunne virke til den luksuriøse side. Alle havde (og har) de altaner, bad og toilet. De var udstyret med køleskabe, som langt fra var allemandseje på den tid, og som nogen måske nok mente kunne have været undværet til fordel for en billigere husleje.

Så det var sin sag umiddelbart efter opførelsen at få udlejet lejlighederne, og man gjorde forskellige krumspring for at ”lokke” folk til, hedder det sig: hang gardiner op uden beregning og slog noget af huslejen de første måneder.

Helt overraskende er det derfor heller ikke, at Aarhus Vejviseren for de år dokumenterer, at mange af Strandparkens tidlige beboere var fra den kreative klasse, som måske var lidt hurtigere til at tage de moderne tendenser til sig. Foruden nogen af samfundets såkaldte spidser, der havde pengene til at betale for luksussen.

Blandet beboerskare

Det var direktører og ingeniører, adjunkter, musikere, skuespillere, sangere og sågar en kapelmester, der især boede under Strandparkens tage i de spæde år. I nogle af de mindre lejemål var beboernes titler lige så farverige – men lønningerne nok mere beskedne. De var kontorister, direktricer, parfumehandlersker og klasselotterikollektricer!

Hvad arkitekten og de to øvrige ophavsmænd har haft i tankerne omkring beboersammensætningen, melder historien ikke noget om.

Men når man bygger et kompleks som Strandparken, hvor ikke bare alle 22 blokke er forskellige, men hvor der også findes helt små lejligheder på cirka 30 m² og lejligheder på helt op til næsten 180 m², tænker man nok noget. En af grundtankerne i den modernistiske arkitektur er en social målsætning, og det er muligvis den, der har dannet baggrunden for, at der i byggeriet har været tænkt en blandet beboerskare ind.

At der en kort overgang for flere år siden var bordel i kælderen ved nr. 3, og at der også har boet en kronprinskæreste i kvarteret i 1990'erne, har trods alt næppe været en del af planen fra ophavsmændenes side!

”Ja, dengang blev der passet godt på os,” griner en af deltagerne, som selv bor i Strandparken, og henviser til de livvagter, der kunne ses holde parkeret i gaden, når kronprinsen var på besøg.

Frihed, opsyn og service

Vi er for længst trukket væk fra udendørsdelen og indenfor i nr. 12, som er den egentlige ramme om dagligstuearrangementet. Tove Aagaard har gæstfrit sagt ja til at lægge sine stuer til. Hun har dækket op med kaffe og småkager og det fine stel og har dermed skabt en helt igennem hyggelig atmosfære til at fortælle om Strandparkens særkender og supplerende beboerhistorier i. Tilhørerne småsnakker til en start og lytter så. En af dem noterer flittigt i sin lille notesbog. Hun er på en slags slægtsforskningsmæssig mission. Hendes bedsteforældre har i sin tid boet i Strandparken. Et par andre tilhørere har boet her som børn – endda samtidig viser det sig.

Det var i 1940'erne, mens Strandparken stadig var ung, og tiden var en anden. Ude på Hans Broges Gade kørte sporvogne. Hendrik Pontoppidans Gade var om aftenen oplyst af gaslamper, og rundt omkring i kvarteret lå der flere små forretningsdrivende. Ismejeri, købmænd, skomager, slikforretning og slagteren, hvor man kunne købe en *plade* flæskesvær pakket ind i pergamentpapir til 10 øre! Kvarterets børn var ikke under særligt forældreeftersyn, som vi kender det i dag, og gik i øvrigt også gerne rundt til de forretningsdrivende og fik sig en sludder. Hos de flinkeste af dem i hvert fald.

Til den kategori hørte manden med Esso-tanker, som lå under nr. 40, med tilkørsel fra Marselis Boulevard. En hyggelig, rar og ret statelig mand, siges det – lidt i kontrast til viceværterne på den

tid. De kunne godt råbe op. Især hvis børnene betrødte græsarealerne mellem blokkene. Så dem havde man respekt for.

Senere var der de viceværter for hvem jobbet fyldte de fleste vågne timer. Før dørtelefonernes tid var der en vicevært, der gik rundt hver aften og lukkede alle hoveddøre i Strandparken. Og tidligt næste morgen låste han dem op igen. En anden måtte anskaffe sig et sommerhus og tage væk i weekenderne for ikke evig og altid at tage imod opkald uden for arbejdstiden fra beboere, der skulle have skiftet en pære eller lavet andre småreparationer.

Om viceværten også skulle have hjulpet Strandparkens fruer med at banke tæpper på et dertil indrettet stativ på græsset skråt over for nr. 12, som en historie lyder, er dog ikke blevet bekræftet. Men stativerne var der i hvert fald, mindes flere.

Pigekamre i kælderen

Følelsen af at bo i en lille by midt i byen går igen hos mange. Har vel nærmest været intakt genne alle årene. Men meget har forandret sig i takt med tiden.

Mange af lejlighederne har gennemgået mere eller mindre gennemgribende renoveringer. Men hos Tove i nummer 12, stuen til venstre, er rumfordelingen som den var, da cigarhandler H. Voigt residerede her som den første.

En treværelses med to kamre. Og hvis cigarhandleren havde en sådan, kunne den unge pige i huset bo i et til lejligheden hørende pigekammer i kælderen.

Efter det med tjenestepiger er blevet en sagablot, har kælderrummene fundet andre funktioner. Nogle bliver i dag brugt til ren opbevaring, der har været hobbyrum og gæsteværelser der. Men der har også været anden decideret beboelse i kælderværelserne.

I 1950'erne for eksempel boede der i værelserne under blandt andre nr. 10 og 11 de unge piger, som arbejdede i Pension Strandparken.

Pensionat med lavet mad

Selve Pension Strandparken lå også placeret i en kælder. I nr. 6, hvor der i dag er fitnesscenter. Det var et pensionat uden beboelse – med ren bespisning.

Kantiner var endnu ikke en almindelig del af arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner – og det forventedes heller ikke, at mænd kunne og skulle lave mad selv! Så der var et godt kundegrundlag fra Handelsskolen i Hans Broges Gade og fra Teknisk Skole på Dalgas Avenue ikke mindst.

Herfra kom de studerende valfartende i middagsstunden. I hold ganske vist for at de kunne være der. Nogle af de studerende, som boede i kvarteret, vendte måske tilbage om aftenen for at spise

deres middagsmad sammen med andre enlige – fortrinsvis mænd – der sågar kunne indtage deres morgenmad i pensionatets rammer. Og det var populært, husker Anna Boll, en af de ansatte piger fra dengang, da Inger Dalsgaard bestyrede pensionatet.

”For det var ’lavet’ mad, frøken Dalsgaard serverede,” som Anna siger.

Mad, som de unge mænds mor lavede den. Det var frikadeller med sovs og kartofler, flæskesteg med ligeså – og rigeligt af den. Og rødspætter og kogt torsk – som var knap så populære retter. Ud over det lune bestod frokosten af en buffet med hele seks pålægsfade samt ost, så ingen gik sultne fra pensionatet i Strandparken.

Heller ikke de ansatte piger, som altså boede i kælderværelserne manglede mad, selvom de ikke havde adgang til køkken i kælderrummene. De var på fuld kost, og skulle de have gæster, var der endda mulighed for at smøre nogle madder i pensionatet. Inger Dalsgaard lod dem sågar ved lejlighed tage bad hos hende i sin lejlighed på anden sal i nummer 12, som var øremærket pensionatsejeren.

Pensionatet og den tilhørende lejlighed blev i 1966 overtaget af Anna Grethe Kaas’ forældre. Og lejligheden har såmænd aldrig siden været beboet af andre end hendes familie. For forældrene blev boende, efter pensionatet i Strandparken lukkede i 1971, og da Anna Grethes mor flyttede ud i 1998, købte Anna Grethe og hendes mand den. Og de har boet der siden.

Her bliver man hængende

Anna Grethe kom til Strandparken med sine forældre som 14-årig. Da hun flyttede hjemmefra i 1973, var det en blid overgang. For hun flyttede ikke længere væk end hen i en af de små lejligheder i nr. 6 – oven over pensionatet. Siden boede hun godt nok 20 år i forstæderne, men i 1998 vendte hun så altså tilbage.

Og hun er ikke den eneste, der har en lang historie i Strandparken. Blandt andre har syv beboere i de i alt 303 lejligheder boet her så længe, at de fik lov at beholde deres ”særstatus” som lejere, da deres respektive blokke blev lavet om til ejerlejligheder.

Da en journalist fra Aarhus Stiftstidende er på besøg i 1998, bemærker han, at flere af navneskiltene er de samme, som da han var avisbud i kvarteret 40 år tidligere. Strandparken synes kendetegnende ved, at man ”bliver hængende”.

Selv hunde bliver gamle i Strandparken. Helt op til 30 år, siger rygter! Eller rettere vittige vidner, der kender til beboere, der fik lov at beholde deres hund, da de flyttede til Strandparken, hvor husdyr ellers ikke var tilladt, så længe hunden levede. Men sjovt nok kunne de samme mennesker ses op til 30 år senere gå tur med samme kræ – eller måske et meget vellignende eksemplar!

Sådan er der mange historier om Strandparken. Kuriøse, sladderspalteagtige, varme, vrede og vittige. Fortalt på en måde, så man ikke er i tvivl om, at Strandparken nemt går folk i blodet. Og gennem "folk og fæ" lærer vi også Strandparken at kende.

Har du, som læser disse linjer, noget viden eller nogle historier om Strandparken, som du vil dele, skal du være velkommen til at kontakte Lotte Printz. Du finder kontaktoplysninger via hjemmesiden www.livihistorien.dk Historien om facadefarverne og den farveanalytiske undersøgelse, kan du læse mere om på nærværende hjemmeside under "Fotoalbum, artikler, farverapport m.m."